

## POCZTA W GLIWICACH I POWIECIE GLIWICKIM

Powstanie poczty, jako instytucji na terenie Śląska należy przypisać na okres Wojny trzydziestoletniej (1618 – 1648), kiedy to zapanowała potrzeba stałych, szybkich, i zorganizowanych połączeń. W roku 1662 otworzono trasę pocztową Berlin - Wrocław - Kraków - Wiedeń. Zorganizowana w 1673 roku konna obsługa tej trasy przebiegała przez takie miasta, jak Wrocław, Brzeg, Lewin, Skorogoszcz, Opole, Strzelce Opolskie, Tarnowskie Góry, Będzin. Konna Poczta trasę z Berlina do Wiednia obsługiwała dwa razy w tygodniu.

Najwcześniejsze wiadomości o poczcie gliwickiej pochodzą z II połowy XVII wieku, kiedy to istniejąca trasa pocztowa została przedłużona z Wiednia przez Ołomuniec do Częstochowy. Na trasie tej zostały zorganizowane nowe stacje pocztowe po stronie austriackiej w Stembergu, Opawie, Raciborzu, Rudach, Gliwicach i Tarnowskich Górach. Trudno określić gdzie znajdowała się gliwicka stacja pocztowa. Należy przypuszczać, że blisko centrum miasta to jest w rynku, ale w trakcie pożaru Gliwic w 1711 r. spłonęła.

Około 1800 r. poczta w Gliwicach zyskała rangę, Pocztaamtu, a w roku 1824 r. urzędy pocztowe w Tarnowskich Górach, Bytomiu, Karolewskiej Hucie, Dziekwkowicach, Woźniakach Mysłowicach zostały podporządkowane poczcie gliwickiej. W tym czasie szlak pocztowy z Wrocławia do Krakowa prowadził bezpośrednio przez Gliwicę.

Jedna mila podróży dylizansem (7 532 m) kosztowała 5 srebrnych groszy od osoby. W 1845 roku dyrektor gliwickiej poczty Rauch ogłosił dokładny harmonogram kursów dylizansów pocztowych na Górnym Śląsku, m.in. na trasie z Gliwic przez Królewską Hutę do Bytomia i Mysłowice dwa razy dziennie o 13<sup>00</sup> i 19<sup>00</sup>. Odjazd z Gliwic następował sprzed budynku poczty. Kolejny harmonogram kursów oraz tabelę opłat ogłosiła dyrekcja gliwickiej poczty 7 lipca 1851 roku. Za 1 milę osoba wraz z bagażem do 30 funtów płaciła 5 srebrnych groszy w wozie 4-osobowym. Kursy pomiędzy poszczególnymi miejscowościami były tak zorganizowane, że po przybyciu na miejsce pasażer miał dogodne połączenie z pociągiem. Na przykład z Tarnowskich Gór dylizans przybywał do Gliwic o 17<sup>45</sup> i pasażer miał kwadrans do odjazdu pociągu do Opola czy Wrocławia.

Gdy otwarto w 1846 roku linię kolejową Kędzierzyn - Mysłowice dla przewozu poczty wykorzystano w każdą stronę dwa pociągi dziennie. W trakcie otwierania poszczególnych odcinków tras kolejowych, stopniowo zaczęto likwidować pocztę pieszą, konną oraz dylizansową na następujących odcinkach: 1 października 1856 roku trasa Racibórz-Rybnik, 1 stycznia 1857 roku Rybnik-Mikołów, 24 stycznia 1858 roku Opole-Tarnowskie Góry, 15 września 1859 roku Chebzie - Bytom - Tarnowskie Góry czy 15 września 1872 roku trasę Gliwice - Bytom - Świętochłowice. W tym też roku zlikwidowano ostatnią pocztę pieszą z Gliwic do Rybnika i do Pyskowic na rzecz dylizansów. Natomiast dylizansową trasę do Pyskowic zlikwidowano 15 maja 1880 roku, po uruchomieniu linii kolejowej od Zakładów Borsiga w Zabrze do Pyskowic oraz linii Pyskowice-Ląbędy. Pozostały wówczas już tylko linie dylizansowe Gliwice-Rybnik (raz dziennie) oraz Gliwice - Sośnicowice (dwa razy dziennie). Dla agencji pocztowych w Bojkowie i Kozłowie przesyłki dostarczali posłańcy piesi poczty gliwickiej. W tym czasie gliwicką pocztę transportowano każdego dnia w 13 pociągach. Gdy w 1841 roku Schwürtz przeszedł na emeryturę, następcą jego został Rauch, który zmarł 8 sierpnia 1849 roku. To on właśnie z polecenia władz pocztowych zakupił w 1842 roku, 66 morgów pola od formierza Kannewischera w tzw. Nowej Wsi leżącej pomiędzy Gliwicami a Szobiszowicami, za sumę 3 000 talarów. Planowano tam zbudowanie nowego budynku poczty w Gliwicach. Pole to jednak zostało zamienione

na parcelę należącą do hutnika J. Schiwaka. Gdy jednak nie doszło do budowy nowej poczty, parcelę tę odsprzedano w 1863 roku dyrekcji kolei. W latach 1851-1873 poczta gliwicką zarządzał dyrektor Peters z Opola, który potem przeniósł się do Kolonii. Gdy gliwicką pocztę w tym roku sklasyfikowano jako urząd o znaczeniu militarnym, jej kierownictwo objął major w stanie spoczynku Röhl, zaś po jego przeniesieniu do Tarnowskich Gór w 1885 roku, następcą wspomnianego został dyrektor Heideprim z Uelzen z Dolnej Saksonii. Trudno dziś dokładnie ustalić, gdzie stał prywatny dom oraz zabudowania gospodarcze pierwszego mistrza pocztowego w Gliwicach. W każdym razie w 1845 roku poczta mieściła się w domu poczmistrza Schwurta na rogu ul. Raciborskiej i Krupniczej, następnie w domu kupca Krimmera, na rogu ul. Plebańskiej.



Dom poczmistrza Schwurta na rogu ul. Raciborskiej i Krupniczej



Domu kupca Krimmera na rogu ul. Plebańskiej

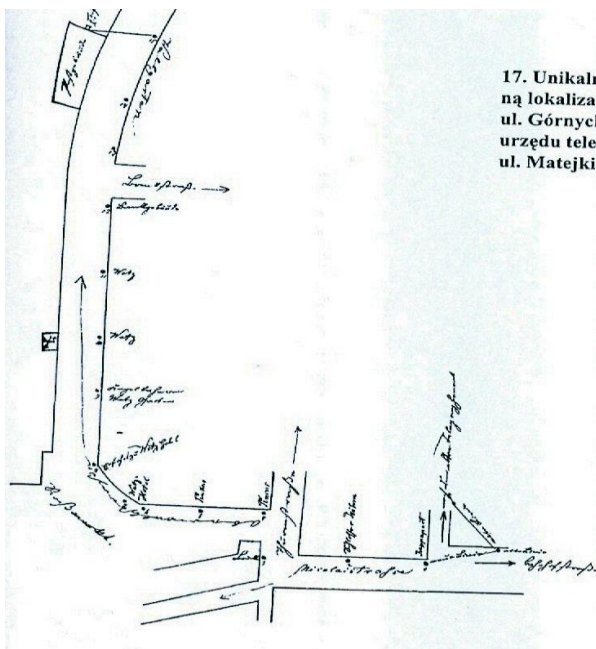
W dniu 1 października 1851 roku przeniesiono pocztę do pomieszczeń Wilhelma Blumenreicha w Rynku nr 19, za które to lokum, wraz z mieszkaniem dyrektora na II piętrze płacono 400 talarów rocznego czynszu. Poczta istniała w tym budynku przez następnych 10 lat.



Dopiero 1 października 1861 roku przeniesiono ją do domu przy ul. Górnych Wałów 23 należącego do wdowy po właścicielu cegielni Schwanke. Zgodnie z umową podpisaną na 16 lat wynajmowano tam parter i I piętro za sumę 2100 marek rocznie. Gdy następnie 1 maja 18 roku zainstalowano tam także Urząd Telegraficzny, wynajęto dalsze pomieszczenia czemu towarzyszył wzrost czynszu do 4500 marek.



W dniu 1 października 1861 roku przeniesiono ją do domu przy ul. Górnych Wałów 23.



17. Unikalny szkic ukazujący dokładną lokalizację dawnej poczty przy ul. Górnych Wałów oraz pierwszego urzędu telegraficznego przy ul. Matejki.

Dnia 1 października 1887 roku przeniesiono pocztę do nowego budynku przy pl. Mącnym, /Wilhelms Platz/, którego właścicielem był mistrz murarski Lubowski. Budynek ten wynajęto na okres 20 lat. Była to nowoczesna na owe czasy poczta w śródmieściu miasta. Aby jednak zwiększyć funkcjonalność budynku, rozebrano go i w jego miejsce wybudowano nowy. W dniu 1 października 1887 r. przeniesiono tam Urząd Telegraficzny /który powstał w roku 1857 i mieścił się w domu kupca Waldmanna przy ul. Matejki/.



W 1897 roku przy ul. Dolne Wały 13/ Niederwallstraße 13 / wybudowano Hotel „Pod Poczta” („Zur Post”). Kres działalności hotelu przyniosła ujawniona tu wielka afera przemytnicza, którą szczegółowo opisuje w kilku numerach „Dziennik Śląski”. We wrześniu 1921 r. w hotelu zamieszkał kupiec Edward Rusin ze Szczygłowic. Po kilku dniach dostarczono mu cztery okazałych rozmiarów skrzynie. Zaniepokojony niezwykle przesyłką właściciel zawiadomił policję plebiscytową. Rewizja odkryła, że w owych skrzyniach znajdowało się 40 000 naboí. Kupca aresztowano. Po kilku dniach wieczorem patrol wojskowy ponownie niespodziewanie pojawił się w hotelu, aresztując dalszych pięć osób zamieszanych w aferę. Kolejna drobiazgowa rewizja całego budynku od piwnic po strych znalazła duże ilości naboí i broni palnej ukrytej w różnych jego zakamarkach. Hotel został natychmiast zamknięty, a właściciel aresztowany i pozbawiany koncesji. Po kilkunastu miesiącach w 1922 r. w opuszczonym obiekcie urządzono hotel „Deutsches Haus”, jako że jego poprzednia siedziba na gliwickim rynku została zlikwidowana w 1921 r. po odnalezieniu tam sprzętu do produkcji fałszywych dokumentów dla potrzeb Niemieckiego Komitetu Plebiscytowego.



Na podwórzu od strony dzisiejszego Placu Inwalidów stał nieduży budynek, w którym były pomieszczenia dla woźniców i stajnie, a obok drugi wjazd na podwórze.

W dniu 17 lutego 1817 r. w Prusach zostały wydane dodatkowe rozporządzenia pocztowe, według których ponad 200 urzędów pocztowych od 1 marca 1817 r. miało zaopatrywać listy w stemple nadawcze. Zarządzenie objęło również urzędy pocztowe prowincji Śląsk wraz z gliwickim pocztamtem.

Pierwszym oficjalnym stemplem pocztowym wprowadzonym w Prusach, był stempel liniowy dwuwierszowy. Pierwszy wiersz zawierał nazwę urzędu pocztowego wypisaną dużymi prostymi literami, drugi datę wypisaną cyframi, kursywą i miesiąc słownie. Stemple tego typu odbijane w kolorze czarnym zostały wprowadzone w większych placówkach pocztowych, /tzw. Oberpostamty-Postamtach/. Na Śląsku stemple te otrzymał Dyrekcyjny Urząd Pocztowy we Wrocławiu, Legnicy, Opolu także około 35 urzędów pocztowych i ekspedycji w tym Gliwicki Urząd Pocztowy /Postamt/.

W latach 1830-1852 wozownia znajdowała się na parceli Schwurta naprzeciwko poczty przy ul. Górne Wały. W 1886 r. na stanie poczty były 3 pocztyliony oraz 4 konie, którymi dostarczano przesyłki na dworzec oraz rozwożono paczki do domów.

Obniżenie ceny, a zarazem uproszczenie oszacowania opłaty przez nadającego umożliwiło to, że list nie musiał być oddany w okienku pocztowym, a mógł jak obecnie, być nadany za pośrednictwem skrzynki pocztowej. Pierwsze skrzynki pocztowe na listy wykonane z drewna i pomalowane na kolor czerwony zawieszono w Gliwicach dnia 8 września 1851 roku. Jedna wisiała na domu Stelmacha Brudniska na Przedmieściu Czarnym, a druga na Przedmieściu Białym, na domu kupca Ledwocha. Poczta pruska w reformie wprowadzenia znaczka pocztowego była spóźniona w porównaniu do przodującej Anglii o ponad 10 lat.

W Gliwicach znaczki różnej wartości były do nabycia w urzędzie pocztowym. Były to pocięte, przeważnie prostokąty z oznaczonym nominałem w pojedynczych sztukach. Dopiero od 1852 roku wynalazek Anglika Archera pozwolił dzięki perforacji na zakup kilku znaczków w jednej części i ich łatwego rozdzielania.

Kolejnym przełomem w dziejach gliwickiej poczty po wprowadzeniu kopert, znaczków oraz skrzynek pocztowych było włączenie się do nowoczesnego już systemu sieci telegraficznej, a następnie telefonicznej. Z dniem 21 sierpnia 1857 roku ogłoszono dumnie w prasie, iż w nowym urzędzie telegraficznym przyjmuje się do wysłania depesze. Szybkość wprowadzenia tej nowości technicznej spowodowała, iż urząd ten zaliczał się wówczas do nowocześniejszych.

W 1908 roku Związek Pocztowców w Gliwicach zorganizował w sali teatralnej tzw. „Schittengarten” przy ul. Klasztornej konferencję, na której wybrano kierownictwo związku. Przewodniczącym został starszy konduktor poczty Otto, jego zastępcą starszy listonosz Sikora, skarbnikiem listonosz Jerschko, a jego zastępcą listonosz Grochulla. Ponadto wybrano 16 mężów zaufania.

W 1910 roku wielkim rarytatem dla filatelistów był datownik pocztowy na którym pojawiły się kolejne trzy dziesiątki, zaś szczególnie duża kolejka ustawiła się przed okienkiem o godzinie 10<sup>00</sup>, gdy kasowano pieczętką „10.10.10.10”.



Wielokrotnie dyrekcja poczty apelowała poprzez ogłoszenia na pocście oraz ogłoszenia prasowe o większą wyrozumiałość wobec urzędników przy okienku, gdyż muszą oni wykonać wiele czynności i za ewentualne pomyłki odpowiadają swoją pensją. W 1914 roku apelowano w prasie o większą kulturę korzystających z usług poczty np. wezwano, aby nie przepychać się poza kolejką, nie trzaskać w pulpit gdy inni piszą itp. W latach 1917-1918 dyrekcja opublikowała specjalny regulamin korzystania z usług oraz zachowania się publiczności na pocście.

Zabytkowy budynek poczty przy Placu Inwalidów /Wilhelms Platz/ nie spełniał wymogów, jakie stawiało pocztom rozbudowujące się miasto, które zakupiło parcele o powierzchni 4690 m<sup>2</sup> przy ul. Dolne Wały /Niederwallstraße/, po byłej giełdzie zbożowej. W maju 1904 r. rozpoczęto budowę nowego budynku poczty. Do budowy użyto cegły wykonanej ręcznie, formatu tzw. klasztornego, nieco większego od normalnych

licowych i glazurowanych. W 1905 r. Postamt Gleiwitz 1 przeniesiono do nowo wybudowanego budynku, istniejącego do dnia dzisiejszego jako Gliwice 1.

Stary budynek przy Placu Inwalidów /Wilhelms Platz/ zakupiło miasto i po gruntownej przebudowie kosztem 26 585 marek ulokowano w nim na parterze Urząd Finansowy oraz Kasę Miejską, na I piętrze władze policji, zaś na III piętrze urządzone mieszkanie dla dozorca.

W 1934 r. przeprowadzono renowację budynku poczty głównej zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz. Przywrócono blask artystycznie wykonanym herbom na ścianie frontowej, które w czasie zaburzeń rewolucyjnych 1918 r. zostały zatynkowane.



Po odejściu na emeryturę dyrektora poczty von Fritschena do Bytomia, jego następcą został z dniem 1 września 1931 r. dr Dannenbring, który wcześniej był dyrektorem poczty w Berlinie. Piastując funkcje dyrektora gliwickiej poczty broni pracę doktorską z zakresu telekomunikacji.



Cesarski Urząd Poczty Gleiwitz



Postamt 1 Gleiwitz /Gliwice 1/

Oprócz poczty głównej istniały w Gliwicach także inne podległe jej urzędy pocztowe. Najstarszym z nich była poczta dworcowa. Funkcjonowała ona tam od 1846 roku, a więc od powstania kolei w mieście i znajdowała się w małym domku przy dworcu. Oprócz działu paczek i listów prowadziła także od 1871 roku dział telegraficzny.

Do 1 stycznia 1875 roku pomieszczenia biurowe owej poczty znajdowały się w bocznym budynku dworca, zaś potem w specjalnie dla poczty zbudowanym małym budynku.



Plan geodezyjny Poczty Dworcowej /Bahnhof/

Przed I wojną światową poczta otrzymała zgodę na wzniesienie tam nowego budynku. W następnych latach uzgodniono jego budowę z przebudową dworca, aby zwiększyć funkcjonalność obu instytucji. Tak więc w latach dwudziestych budowano wraz z nowym dworcem kolejowym także nowy, dwupiętrowy budynek poczty i tworzył on całość z resztą kompleksu dworcowego. Na parterze znajdowały się kasy, pulpity oraz sporo skrytek dla publiczności. Na I piętrze mieściła się odprawa listów oraz mieszkanie dyrektora poczty, zaś na II piętrze było mieszkanie stróża, pomieszczenia gospodarcze oraz pokoje dla obsługi poczty w pociągach. Budowa poczty rozpoczęła



się w 1926 roku i oddano ją do użytku 29 lipca 1928 roku. Poczta dworcowa była wielkim ułatwieniem dla mieszkańców Szobiszowic oraz dzielnicy hutniczej. Narzekania na mankamenty tej poczty dotyczyły głównie dorożek, które stale tarasowały dojścia do budynku.



Pomieszczenie ekspedycji pocztowej Gleiwitz Bahnhof



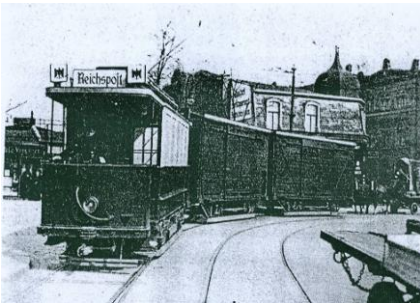
Istniejący od 29 lipca 1928 roku do dnia dzisiejszego budynek poczty Gliwice 2 przy dworcu kolejowym.

Dnia 1 kwietnia 1896 r. uruchomiono filie poczty w Wójtowej Wsi, a w 1907 r. Przechlebiu, natomiast 1 listopada 1929 r. postają trzy nowe filie, nr 4 w Ligocie przy ul. Górna 1 i nr 5 w Żernikach oraz przy ul. Reymonta 15 w Sośnicy /wszystkie te urzędy dysponowały też pełnym zakresem usług telegraficznych-telefonicznych/.

Dnia 1 października 1931 r. dzięki usilnym staraniom zakładów pracy tzw. Zatorza, oddano do użytku kolejną filię poczty na rogu ul. Dąbrowskiego i Poniatowskiego co poważnie ułatwiło życie ludności tej odległej od śródmieścia dzielnicy. Przy budowie urzędu uwzględniono możliwości dalszej rozbudowy. Jednoosobowa zrazu filia została przekazana do obsługi inwalidzie wojennemu. Piękny budynek narożny został wykonany przez mistrza budowlanego Nelke. W budynku oprócz poczty znajdowało się 31 mieszkań dla pracowników poczty. Dyrekcja poczty ustaliła dla nich niski czynsz dopłacając sporą część jako gratyfikację. U wejścia do tego budynku umieszczono z obu stron dwa znaki plebiscytowe.

W dniu 11 lipca 1907 roku rozpoczął się transport poczty autobusowej na Górnym Śląsku. Autobusem przewożono pocztę i ludzi. Z początku dotyczyło to trasy Kozłów-Kędzierzyn. Nawiązując do tradycyjnych dyliżansów, zwanych tu „szwagrami”, autobusy miały zrazu kolor żółty, potem czerwony. Równoległe kursował też dyliżans konny, który zlikwidowano w 1913 r. W 1895 roku ogłoszono, że przewóz osób do Sośnicowic, następuje z Gliwic odbywa się o godz. 11<sup>30</sup> i 20<sup>30</sup>, zaś do Pilchowic o 8<sup>50</sup> i 11<sup>30</sup>. Podano także kursy wozów pocztowych do Przyszówki, Kozłowa i Bojkowa.

Pocztę wożono 3-4 razy dziennie - o godz. 7<sup>00</sup>, 11<sup>30</sup>, 14<sup>30</sup> i 17<sup>30</sup>. Zażądano też od dyrektora, aby listy wrzucone do skrzynek na poczcie do południa, były doręczane tego samego dnia pocztą wieczorną, gdyż dotąd tylko listy wrzucone do godz. 10<sup>00</sup> były doręczane jeszcze tego samego dnia. Gwałtowny rozwój nastąpił w 1923 r. Wozy pocztowe o napędzie spalinowym były największym przedsięwzięciem tego typu na Śląsku. W celu utrzymania tego ogromnego parku samochodowego zorganizowano wielkie warsztaty naprawcze w Opolu, a mniejsze w Gliwicach. W 1934 r. zbudowano na podwórzu poczty głównej w Gliwicach garaż dla 17 pojazdów mechanicznych w ramach modernizacji poczty.

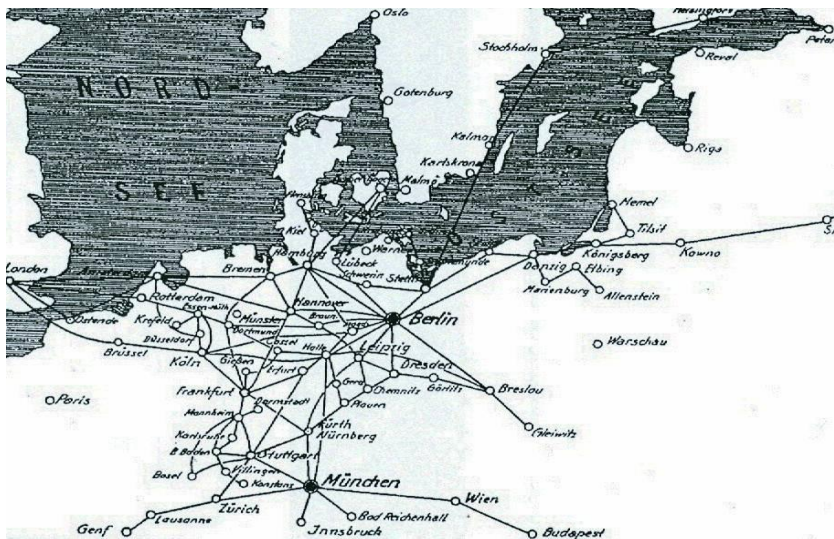


Poczta posiadała własny transport tramwajowy i samochodowy w mieście

W 1925 r. uruchomiono pocztę lotniczą /żółte skrzynki pocztowe/, gdzie za niewielką dopłatą /20 fenigów od listu, 10 fenigów od kartki pocztowej/ można było wysłać wiadomość, która docierała do adresata najpóźniej następnego dnia, zaś do większości miejscowości najczęściej w dniu nadania.



Lotnisko Gleiwitz /Gliwice/



Połączenia lotnicze Postamt Gleiwitz /Gliwice/

Kartka Poczтовая wysłana w 1931 r. z Gleiwitz 2 /Gliwice/ do Braunschweig.  
 Poczta lotnicza Graf Zeppelin Oberschlesienfahrt 1931 r.  
 Stempel nadawczy Gleiwitz 2 /Gliwice 2/, odbiorczy Friedrichshaffen.



Kartka Poczтовая /wydana z okazji 10-lecia Plebiscytu na Górnym Śląsku /wysłana w 1931 r. z Gleiwitz 2 /Gliwice 2/ do Paryża pocztą lotniczą Graf Zeppelin Oberschlesienfahrt 1931 r. Stempel nadawczy Gleiwitz 2 /Gliwice 2/, odbiorczy Friedrichshaffen.

Kartka pocztowa z nadrukiem Gleiwitz /Gliwice/-Centrum Przemysłu i Handlu Niemieckiego Górnego Śląska wysłana w 1931 r. z Gleiwitz do Berlina pocztą lotniczą z lotniska Gleiwitz /Gliwice/.



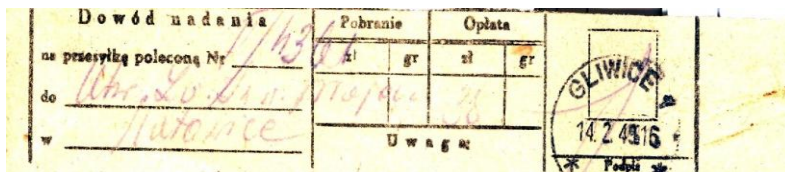
List wysłany w 1928 r. z Breslau /Wrocław/ do Freiburg. Stemple miast tranzytowych - Freiburg, Berlin.  
Pierwszy lot pocztowy na trasie Breslau /Wrocław/ - Gleiwitz /Gliwice/ - Wien /Wiedeń/ - Brünn /Brno/.

Jedna z ostatnich korespondencji pocztowych wysłanych z Gleiwitz /Gliwice/.  
Kartka Poczтовая wysłana w dniu 13.01.1945 r. z Gleiwitz /Gliwice/ do Rumburk.

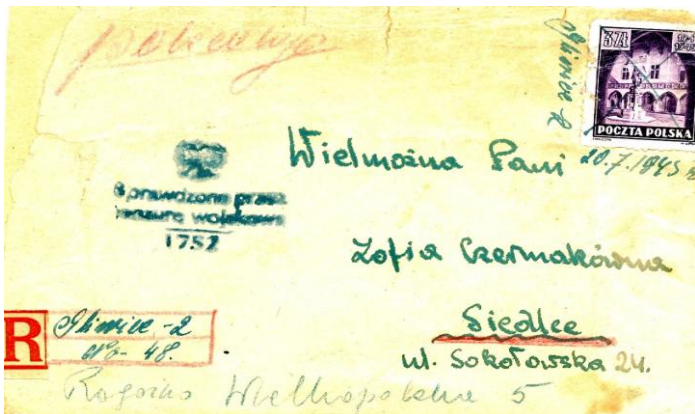


W dniach 18-20 marca 1945 r. w Katowicach odbyło się przejęcie przez administrację polską ziem Górnego Śląska w tym także Gliwic. W dniu 20 marca 1945 r. przyjeżdża do Gliwic pierwszy Prezydent Miasta Wincenty Spaltowski. Rozpoczęto współpracę z radziecką komendanturą wojenną miasta. Dnia 1 czerwca 1945 r. miasto przechodzi w pełni w ręce polskie /wycofanie wojsk radzieckich/.

W okresie tym wprowadzono w Gliwicach i powiecie gliwickim kasowanie znaczków przez przekreślenie i wpisanie nazwy miejscowości lub odciski kciuka, później wprowadzono prowizoryczne datowniki, które obowiązywały do 1947 r. Urzędy pocztowe zostały w swoich dotychczasowych siedzibach, tylko zmieniono nazewnictwo miejscowości.



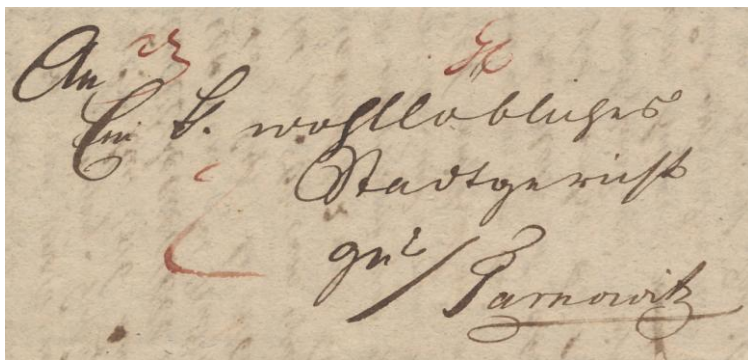
Przekaz pocztowy nadany 14.02.1945 r. w Katowicach z datownikiem dziennym Gliwice.  
(Gliwice zostały zajęte przez wojska rosyjskie 24.01.1945 r. Dowodzi to, że organizacyjnie poczta była tworzona w Katowicach.)



List wysłany 20.07.1945 r. z Gliwic do Siedlec. Znaczek skasowany ręcznie, datownik napisany ręcznie Gliwice 2, prowizoryczna erka stworzona z oryginału niemieckiego ramka dorysowana ręcznie, ocenzurowany przez jednostkę wojskową LWP 1752.

### Dokumentacja poczty gliwickiej i powiatu gliwickiego

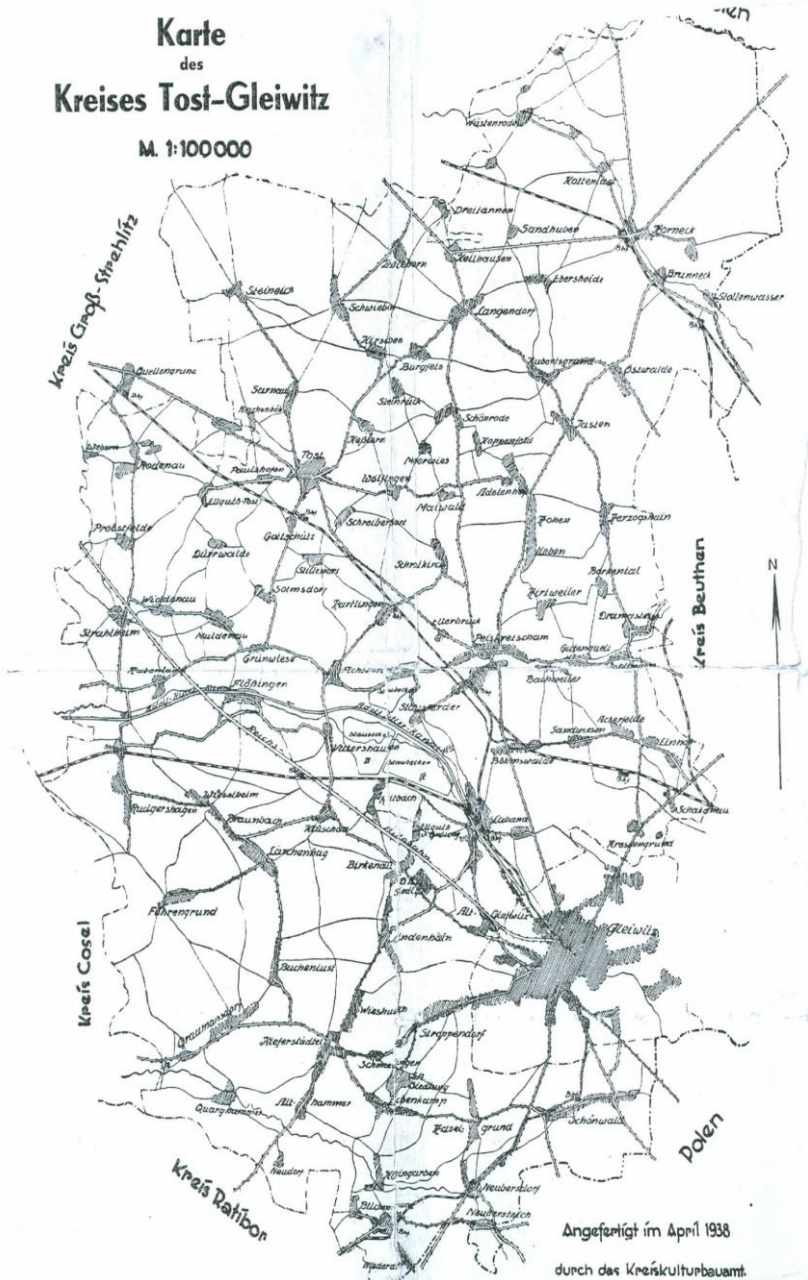
Pierwszym oficjalnym stemplem pocztowym wprowadzonym w Prusach, był stempeł liniowy dwuwierszowy. Pierwszy wiersz zawierał nazwę urzędu pocztowego wypisaną dużymi prostymi literami, drugi datę cyframi wypisaną kursywą i miesiąć słownie. Stemple tego typu odbijane w kolorze czarnym zostały wprowadzone w większych placówkach pocztowych, /tzw. Oberpostamty-Postamtach/. Na Śląsku stemple te otrzymał Dyrekcyjny Urząd Pocztowy we Wrocławiu, Legnicy, Opolu także około 35 urzędów pocztowych i ekspedycji w tym Gliwicki Urząd Pocztowy /Postamt/. Znaną są też przesyłki z terenu Gleiwitz /Gliwice/ z 1815 r. które w prawym górnym rogu listu miały napis „Gleiwitz” sporządzony czerwonym atramentem przez urzędnika pocztowego. Tego typu adnotacje nazywamy „prekursorem”.



List wysłany z Gleiwitz /Gliwice/do Tarnowitz /Tarnowskie Góry/, /prekursor/.

# Karte des Kreises Tost-Gleiwitz

M. 1:100000

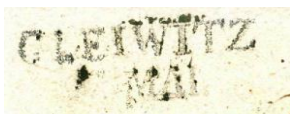


Angefertigt im April 1938  
durch das Kreiskulturbauamt.





List nadany w 1817 r. w Kowarach (ręczna adnotacja atramentem w kolorze czerwonym, do Beuthem /Bytom/. Pierwsze stemple miast tranzytowych: Jelenia Góra (Hirschberg) i Gleiwitz /Gliwice/.



Pierwszy gliwicki stempel pocztowy dwuwierszowy wprowadzony do obiegu 1 marca 1817 r.

Około 1822 r. na terenie Prus ukazały się stemple jedno obrączkowe o średnicy około 17-19 mm. Nazwa miejscowości umieszczona była na owalu, a data znajdowała się na środku w formie ułamka.



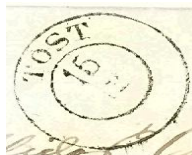
Stempel jedno obrączkowy o średnicy 17,0 mm

Stempel jedno obrączkowy  
średnicy 19,0 mm

Stemple jedno obrączkowe po 1838 r. były zastępowane stemplami dwu obrączkowymi, ale w niektórych urzędach były stosowane do okresu znaczkowego.

Wprowadzone do obiegu stemple dwu obrączkowe miały średnicę od 21-30 mm. Nazwa miejscowości w tego typach stemplach rozmieszczona była łukowo pomiędzy dwoma pierścieniami stempla. W środku data znajdowała się w formie ułamka.

Gliwicki stempel dwu obrączkowy oprócz nazwy miejscowości i daty nie posiadał żadnych innych oznaczeń.



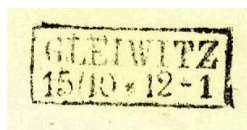
Stempel dwu obrączkowy  
o średnicy 20,8 mm

Stempel dwu obrączkowy  
o średnicy 22,0 mm

Dużą grupę stempli wprowadzonych w Prusach w latach czterdziestych XIX wieku stanowiły stemple ramkowe, przeważnie dwuwierszowe. Pierwszy wiersz stempla zawierał nazwę miejscowości wypisaną dużymi literami, drugi wiersz datę dnia, miesiąca, ozdobnik w postaci gwiazdki dalej godzinę nadania listu. Niektóre stemple ponadto posiadały określenia pory nadania listu, oznaczone za pomocą liter M /morgen-rano/, A /abend-wieczór/. To samo znaczenie miały skróty Vm /vormittag przedpołudniem/ lub Nm /nachmittag-popołudniu. Stemple tego typu są ostatnimi stemplami używanymi przez pocztę pruską w okresie przedznaczkowym.

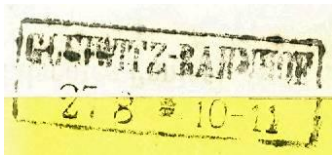


Stempel ramkowy jednowierszowy



Stempel ramkowy dwuwierszowy

Rangę Gliwic podniosła otwarta w 1846 r. linia kolejowa prowadząca z Wrocławia przez Gliwice do Mysłowic, co wiązało się z otwarciem nowego urzędu pocztowego podległego Gliwickiej Poczcie Głównej. Kolejowy urząd pocztowy znajdował się blisko dworca kolejowego i używał nowego stempla skrzynkowego różnił się tym, że do nazwy miejscowości miał dopisane słowo BAHNHOF. Do okresu znaczkowego znane są trzy typy tego stempla różniące się krojem liter „BAHNHOF”.



Stempel ramkowy kolejowy dwuwierszowy



Stempel ramkowy kolejowy trzywierszowy

Stosowano również znaki opłaty czerwony o wartości Ein Silber Groschen /1 srebrny grosz/, niebieski o wartości Zweien Silber Groschen /2 srebrne grosze/, żółty o wartości Dreien Silber Groschen /3 srebrne grosze/, które unieważniane były przekątnym przekreśleniem niebieskiego koloru.



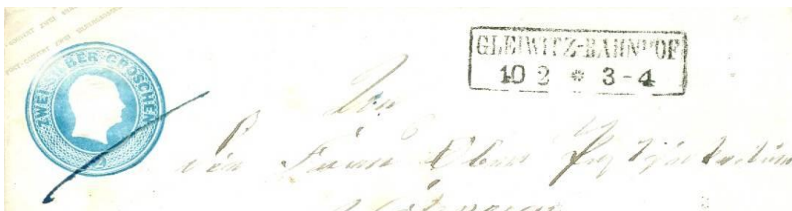
Ein Silber Groschen  
1 Srebrny Grosz



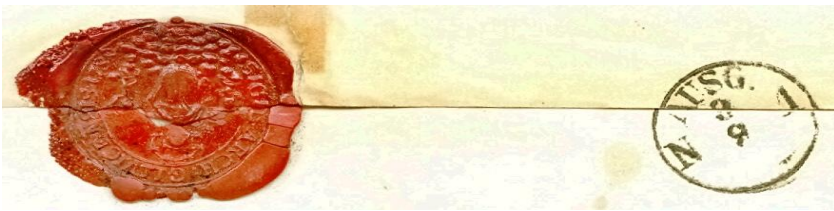
Zwei Silber Groschen  
2 Srebrne Grosze



Drei Silber Groschen  
3 Srebrne Grosze



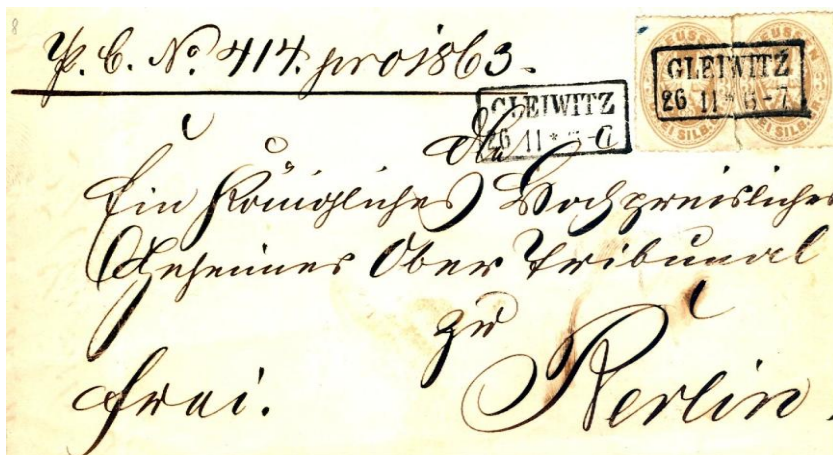
Połączenie znaku opłaty z datownikiem ramkowym. List wysłany w 1863 r. z Gleiwitz Bahnhof /Gliwice 2/ do Breslau /Wrocław/. Datownik pocztowy ramkowy, dwuwierszowy, godzinowy-kolejowy. Przekreślony znak opłaty 2 sgr. niebieskim atramentem.



List wysłany w 1854 r. z Gleiwitz /Gliwice/ do Kamienia.

Datownik pocztowy ramkowy dwuwierszowy godzinowy, stempel Auslagen.

List Auslagen - nadawca listu otrzymał zaliczkowo przy wysłaniu listu kwotę 10 sgr., odbiorca listu musiał tą kwotę oraz 2 sgr. opłaty - razem 12 sgr. wpłacić przy odbiorze listu.



List wysłany w 1864 r. z Gleiwitz /Gliwice/ do Berlin.

Podwójnie frankowany datownik pocztowy ramkowy- dwuwierszowy godzinowy.

Stosowano również stemple Cesarskiego Urzędu Poczтового.



Okres przed znaczkowy kończy się w Prusach z dniem 15 listopada 1850 r., kiedy do obiegu wprowadzono pierwsze pruskie znaczki pocztowe. Były cztery: pomarańczowy o wartości ½ srebrnego grosza, czarno różowy o wartości 1 srebrnego grosza, czarno niebieski o wartości 2 srebrne grosze i czarno żółty o wartości 3 srebrne grosze.

Wprowadzenie znaczków pocztowych wiązało się z reformą poczty. Od momentu wprowadzenia znaczka opłatę za list poczta pobierała tylko od wagi przesyłki /1 srebrny grosz za list do 25 gramów, a nie jak poprzednio od wagi listu jak i odległości, na którą był wysyłany.

Datowniki znane z okresu przed znaczkowego wyparły kasowniki numerowe.

Wprowadzając znaczek pocztowy wprowadzono do ich kasowania specjalny stempel pocztowy. W początkowym okresie używano dwóch stempli: jeden do kasowania - unieważniania znaczków, a drugi stosowany w okresie przed znaczkowym, przybijano obok datownika. Wprowadzone kasowniki miały za **zadanie tak unieważnić znaczek, by nie nadawał się do powtórnego użycia**, z tego względu kasowniki te nazywano zabójcami znaczków, w Prusach nazwa brzmiała „Vernichtungsstempel” czyli niszczący. Pruski stempel miał średnicę około 25 mm i składał się z czterech koncentrycznie ułożonych okręgów, w które wpisany był numer placówki pocztowej. Placówki pocztowe na terenie powiatu gliwickiego otrzymały numery: Gleiwitz /Gliwice/ nr 494, Tost /Toszek/ nr 1506, Pyskowice /Peiskretschan/ nr 1129, Rudziniec /Rudzinitz/ nr 1268, Tworóg /Tworog/ nr 1956.



Stempel cztero obrączkowy Gleiwitz /Gliwice/



Peiskretschan /Pyskowice/

Tost /Toszek/

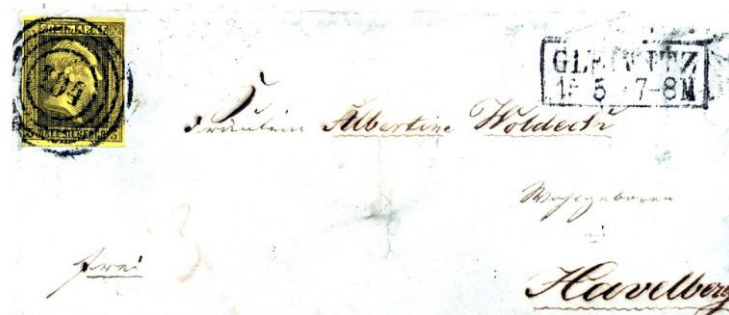
Rudziniec /Rudzinitz/

Tworóg /Tworóg/

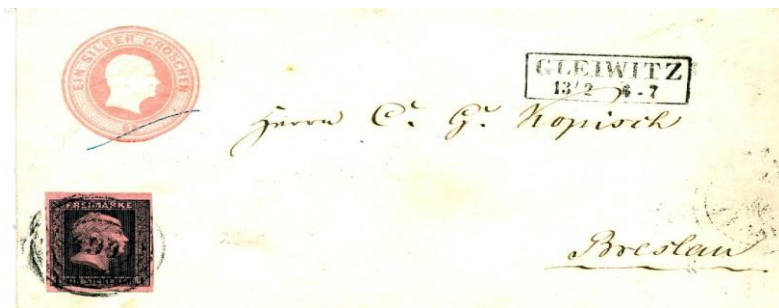
Połączenie stempla numerowego z datownikiem ramkowym dwuwierszowym.



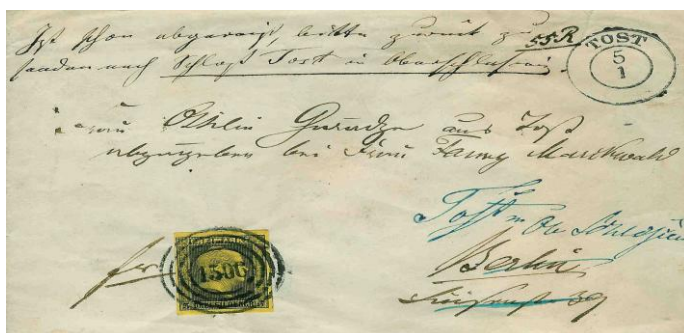
Połączenie stempla numerowego z datownikiem ramkowym dwuwierszowym i wirnikiem /Hütte Herminenhütte - Huta Łabędy/.



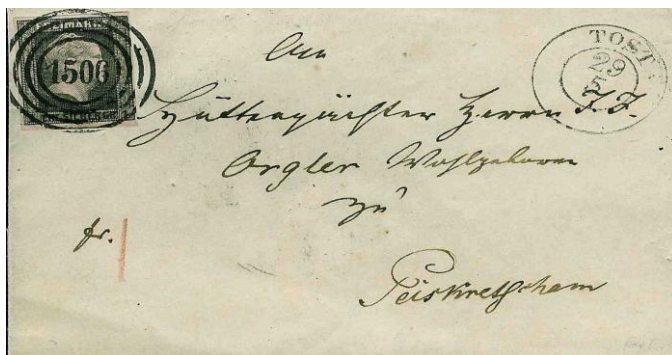
List wysłany w 1855 r. z Gleiwitz Bahnhof /Gliwice 2/ do Havelberg.  
Datownik pocztowy ramkowy, dwuwierszowy, godzinowy-numerowy kolejowy,  
ofrankowany znaczkiem Preußen 4a, skasowany stemplem numerowym 494 Gleiwitz.  
Pieczęcie poczty tranzytowej Breslau, odbiorczy Berlin.



List wysłany w 1863 r. z Gleiwitz /Gliwice/ do Breslau /Wrocław/.  
 Datownik pocztowy ramkowy, dwuwierszowy, znak opłaty 1sgr. przekreślony niebieskim atramentem, ofrankowany znaczkami Preußen 4a, skasowany stemplem numerowym 494 Gleiwitz.



List wysłany w 1855 r. z Tost /Toszek/ do Tost /Toszek/.  
 Datownik pocztowy dwu-obrózdkowy ofrankowany znaczkami Preußen 4a. Skasowany datownikiem numerowym 1506 Tost /Toszek/.



List wysłany w 1855 r. z Tost /Toszek/ do Persingen.  
 Datownik pocztowy dwu-obrózdkowy ofrankowany znaczkami Preußen 4a. Skasowany datownikiem numerowym 1506 Tost /Toszek/.

W okresie Rzeszy Niemieckiej (1872 - 1945 r.) stosowano kasowniki pocztowe jedno obrączkowe o średnicy 22 mm, 24 mm i 26,4 mm, gdzie na górnej części łuku okręgu wpisywano nazwę miejscowości, po prostopadłej stronie nr urzędu pocztowego, w środku w postaci ułamka w liczniku wpisywano dzień miesiąc rok nadania a w mianowniku godzinę.

Kasownik dwu obrączkowy składał się z dwu koncentrycznych okręgów o średnicy 30,71 mm i 19,36 mm. Między nimi na owalu wpisana była nazwa miejscowości, po prostopadłej stronie nr urzędu pocztowego gdy było to Gleiwitz, a gdy miejscowość leżała w granicach powiatu wpisywano Landkries-Gleiwitz lub Oberschlesien, Land. W mniejszy okrąg wpisano prostokąt a w nim dzień, miesiąc i rok nadania oraz godzinę. Dolną część między prostokątem a łukiem wykreskowano.

Stosowano również datowniki o mniejszej średnicy tj. 25,76 mm a drugi 15,1 mm. W trakcie plebiscytu w Gleiwitz stacjonowały francuskie wojska Ligi Narodów, które stosowały swój datownik jedno obrączkowy o średnicy 25,6 mm.

W okresie tym stosowano również obok datowników, wimiki propagandowe i frankatury mechaniczne.

#### Kasownik Gleiwitz /Gliwice/ jedno obrączkowy



średnica 22 mm



średnica 24 mm



średnica 26,4 mm

#### Kasownik Gleiwitz /Gliwice/ dwu obrączkowy



Kasownik Gleiwitz 1 i Gleiwitz 2



Gleiwitz Flughafen



Land



## Datowniki powiatowe



Peiskretscham /Pyskowice/

Tost /Toszek/

Kamienietz /Kamieniec/

Langendorf /Wielowieś/

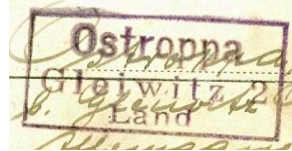


Rudzinitz /Rudziniec/

Kieferstädtel /Sośnicowice

Tworog /Tworóg/

Lubie /Lubie/



Laband /Labędy/

Ostroppa /Ostropa/

W trakcie plebiscytu w Gleiwitz stacjonowały francuskie wojska Ligi Narodów, które stosowały swój datownik jedno obrączkowy o średnicy 25,6 mm.



## Wirniki propagandowe



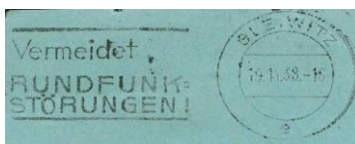
„Poczta lotnicza to zysk na czasie“



„Wyślij życzenia telegramem ozdobnym“



„Chleb pełnoziarnisty smaczniejszy i zdrowszy“



„Zapobiegaj zakłóceniom radiowym“

## Frankatura mechaniczna



„Hurtownia handluje stalą z Gleiwitz z 10 hut Górnośląska“



„Kasa Oszczędnościowa Gleiwitz“



„Energetyka-Gazownictwo Górnośląskie“

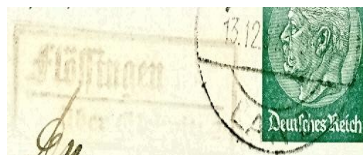


„Niemiecki Front Pracy Górnośląska i Powiatu Gliwickiego“

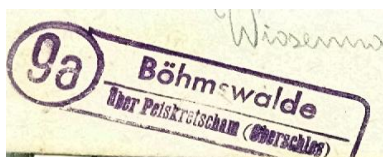
## Stempelki gumowe pośrednictw pocztowych



Graumannsdorf/Schierakowitz - Sierakowice



Flössingen-Plawniowice



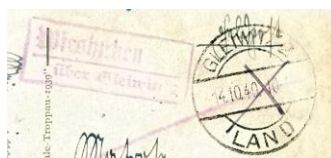
Böhmswalde-Czechowice



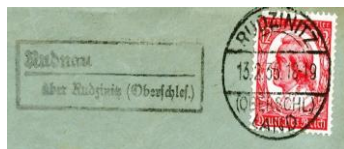
Birkenau-Brzezinka



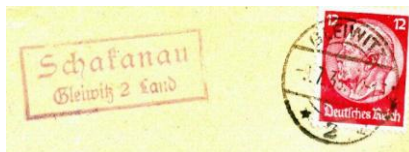
Standort-Stanica



Wischuben-Łany



Rudnau-Rudno



Schafanau-Czekanów

## Nalepki polecenia nadania



W okresie 18 - 20 marca 1945 r. wprowadzono w Gliwicach i powiecie gliwickim kasowanie znaczków przez przekreślenie i wpisanie nazwy miejscowości lub odciski kciuka, później wprowadzono prowizoryczne datowniki jedno obrączkowe i dwu obrączkowe, które używane były do roku 1947.

Jedno obrączkowy o średnicy 24,15 mm, gdzie na górnej części łuku okręgu wpisywano nazwę miejscowości, po prostopadłej stronie nr urzędu pocztowego.

Dwu obrączkowe składające się z dwu koncentrycznych okręgów o średnicy 24,04 mm i 16,08 mm, 27,53 mm a drugi 18,54 mm, 29,74mm i drugi 19,67 mm. Między nimi na owalu wpisana była nazwa miejscowości po prostopadłej stronie nr urzędu pocztowego, /w mniejszy okrąg wpisano prostokąt a w nim dzień, miesiąc i rok nadania, godzinę/.



Przekreślenie znaczka



Odcisk kciuka

### Kasownik Gliwice jedno obrączkowy



### Kasowniki dwu obrączkowe



średnica 24,04 mm

średnica 27,53 mm

średnica 29,74 mm

Zastąpiono go obecnym kasownikiem pocztowym, jedno obrączkowym o średnicy 23,06 mm, który w górnej części łuku ma wpisaną nazwę miejscowości wraz z numerem urzędu pocztowego, po prostopadłej stronie okręgu nr zmiany, w środku okręgu prostopadle do nazwy miejscowości wpisywany jest dzień, miesiąc, rok, godzina nadania. Stosuje się również frankaturę mechaniczną. Dla celów filatelistycznych stosuje się miesięczne datowniki okolicznościowe.



Gliwice 1



Gliwice 2



Gliwice 3 (Sośnica)

### Datowniki Powiatowe



Toszek



Rudziniec



Wielowieś



Pyskowice 1

## Frankatury mechaniczne

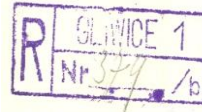


BiuRO PRoJEKTÓW PRzemysŁu HUtNICZEGo



BIURO SPRZEDAŻY POMP I ARMATURY PRZEMYSŁOWEJ

## Nalepki polecenia nadania



## Datowniki okolicznościowe jednodniowe



Pomoc potrzebującym



Pierwszy lot



Otwarcie hotelu Haus-Oberschlesien



700-lecie Miasta



Odślonięcie Pomnika



XXX-lecie Zwycięstwa



Wernisaz Filatelistyczny



Radiostacja Gliwice



760-lecie Miasta

**Istniejące na dzień 28 lipca 2009 r. Urzędy Pocztowe w mieście Gliwice i powiecie gliwickim:**

Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 1 ul. Dolnych Wałów 8  
Fila UP Gliwice 1 ul. Sopotka 2, /Brzezinka/  
Fila UP Gliwice 1 - Oddział ul. Rolników /Bojków/  
Fila UP Gliwice 1- Oddział ul. Daszyńskiego 152 /Ostropa/  
Fila UP Gliwice 1 - Oddział ul. Daszyńskiego 500 /Ostropa/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 2 ul. Boh' Getta Warszawskiego 14  
Fila UP Gliwice 2 - Oddział pl. Jaśminu 2, /Wilcze Gardło/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 3 ul. Skarbnika 3  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 5 ul. Tarnogórska /Żerniki/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 5 - Oddział ul. Rapackiego 10 /Żerniki/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 6 ul. Chorzowska 1 /Dzielnica Zatorze/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 7 ul. Kozielska 10  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 9 ul. Staromiejska /Łabędy/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 13 ul. Zygmuntowska /Łabędy/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 14 ul. Perkoza /Os. Sikornik/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 19 ul. Wiślana 5 /Sońnica/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 20 ul. Centaura 29 /Oś. Kopernika/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 21 ul. Gwardii Ludowej 1 /Os. Gwardii Ludowej/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gliwice 22 ul. Zubrzyckiego /Os. Zubrzyckiego/  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Toszek  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Pyskowice  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Wielowieś  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Pławniowice  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Pilchowice  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Gierałtowiec  
Poczta Polska Urząd Pocztowy Knurów